

Cevdet YILMAZ*-Funda ŞERBET**

Yeni Orta Sınıf ve Sigortacılık***

The New Middle Class and Insurance

ÖZET

Her şeyin potansiyel risk olarak tanımlanabileceği bir dünyada yaşıyoruz. Her ne kadar bazı riskler asla gerçekleşmeyecek olsalar da, bir gün gerçekleşebilme ihtimalleri daha fazla endişe vermektedir. Artık korkmamız için gerçek örnekler ihtiyacı yok. Bir dönemin riskler karşısında güven toplumu olarak nitelenmesini sağlamış olan sosyal devlet ve kurumları, her geçen gün neoliberal politikalar tarafından aşındırılmaktadır. Bundan böyle güven, devlet tarafından dağıtılmak yerine bireyler tarafından satın alınır hale gelmiştir. Riskler üzerinden yükselen, piyasacı bir mantık yaygınlaşmaktadır. Bu durumdan en çok etkilenenlerin ise yeni orta sınıf bireyler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yeni orta sınıf bireyler, neoliberal politikalar tarafından şekillenen bir sınıf profili çizmekte ve riskler üzerinden yükselen bu piyasanın önde gelen müşterileri olmaktadır.

Bu makalede; güvensizlik, korku, savunmasızlık hissine sebep olan riskler ve bu risklerin altında yatan toplumsal dinamikler bireysel emeklilik sigortası yaptırmış bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler bağlamında analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Risk, Güven, Neo-liberalizm, Yeni Orta Sınıf, Bireysel Emeklilik Sigortası.

ABSTRACT

We live in a world where everything can be defined as a potential risk. Although some risks have never been realized, the possibility that will happen one day has become more concerning than ever. No longer need real examples for fear. The welfare state and its institutions which have provided of a period to be named trust society against risks are eroded by the neoliberal policies each passing day. Henceforth, trust has become purchased by individuals rather than distributed by state. A market oriented mentality based on risk has been spread. Will it not be wrong to say that new middle class individuals are the most affected by this state. The new middle class individuals portray a profile shaped by the neoliberal policies and be foremost customers of market risen over the risks.

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

** Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

*** Bu çalışma; danışmanlığı Doç. Dr. Cevdet YILMAZ tarafından yapılmış, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinasyon Birimi tarafından 3778-YL1-13 proje kodu ile desteklenmiş yüksek lisans tez çalışmasını temel almaktadır. Çalışma, Bursa'da yaşayan, Bireysel Emeklilik Sigortası yaptırmış 15'i kadın, 17'si erkek toplamda 32 katılımcı ile yapılmış derinlemesine görüşmelerin verilerine dayanmaktadır.

In this article, risks causing a sensation of insecurity, fear, defenselessness and underlying social dynamics of this risks will be sociological analyzed relationship neoliberalism. An example of purchased trust Individual Pension Insurance will be assess same context.

Keywords: Risk, Trust, Neoliberalism, New Middle Class, Individual Pension Insurance.

GİRİŞ

1980'ler ekonomide, toplumsal yapıda ve politik alanda radikal olduğu kadar trajik değişimlere sahne olmuştur. Klasik ve alışılmış korumaların zayıfladığı, modernizmin gelişimine içkin olan yeni risklerin mevcudiyet kazandığı günümüz koşullarında, güven meselesi ciddi sorun haline gelmiş ve güven altında olmak giderek maliyeti belli olmayan bir olgu haline dönüşmeye başlamıştır. Burada sorulması ve belki de üzerinde düşünülmesi gereken temel soru; Bireyleri, güveni piyasadan satın almaya yönelten toplumsal dinamiklerin neler olduğudur?

Bir tarafta korku, kaygı, endişe, belirsizliğe sebep olan riskler öte yanda tüm bu risklerden korunmaya yönelik geliştirilen güven mekanizmaları, tüm bunlar yuvarlanan bir kartopu gibi birbirini besleyerek gittikçe büyümektedir. Neoliberalizmle birlikte risk üretimi ve idaresi bambaşka bir mantığa boyun eğmektedir/eğmiştir. Günümüzde, bireyselleşmiş risklerin toplumsal ve politik imalatı söz konusudur; bunlar sosyal devlet tarafından değil, sayıları giderek artan ve güçlenen, bireyselleşmiş risk idaresi hizmetleri sunan bir şirketler (özel sigorta kurumları, bankalar) tarafından yönetilmektedir. Risk her zamankinden daha çok ticari bir sektör haline almıştır. Tabi ki bu duruma koşut bir biçimde özel sigortacılık yeni güvensiz özneleri de üretilmektedir. Hastalık masraflarının ya da emeklilik maaşlarının sosyal kefilliğini yönetimlerden alarak, bunların idaresini özel sigorta şirketlerine bırakması istenen; kısacası kendi yaşamından kendinin sorumlu olması istenen özneler üretilmektedir¹.

Fakat güven ve emniyet, en gayretli bireysel çabaların gözümüzün önüne getirdiği her şeyden daha güçlü ve güvenilir dayanaklar gerektirmez mi? Tüm bunlara koşut olarak orta sınıfa mensup bireyler çoğu işlerini kendi başlarına yürütürlerse daha iyi durumda olacaklarından gayet emin gözükmekte. Kontrol etmedikleri talihsizliklere ve diğer olasılıklara karşı güvenceye ihtiyaçları var, fakat özel olarak satın alabilecekleri sigortanın devletin sağlayabileceği düşük, ortalamanın altında olan hizmetlerden daha çok ve daha iyi yarar sağlayabileceği kanısındalar². Onları bu kanıya yönlendiren ve kararlarından bu kadar emin olmalarını sağlayan koşulları tartışmak gerekmektedir.

Risk ve Güven Kavramlarının Değişen Bağlıları

Gerek eski çağlarda gerek orta çağda gerekse de modern dünyada insanların riskle karşı karşıya bulunmadıkları bir dönemden söz etme imkânımız yoktur. Bu nedenle tartışılması gereken esas konu risk kavramının anlamında meydana gelen değişimlerdir³. Modern öncesi geleneksel toplumların risk karakteristiği ortamı, fiziksel dünyanın egemenliği altındadır. O dönemlerde, kadın ve çocuk ölümleri oranı oldukça fazla;

¹ Pierre Dardot-Christian Laval, *Dünyanın Yeni Aklı*, (çev. Işık Ergüden), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 384.

² Zygmunt Bauman, *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, (çev. Ümit Öktem), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 84.

³ Cevdet Yılmaz, *Risk Kapıyı Kırınca*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 114-127.

yaşam beklentisi düşük ve birçok insan değişik türlerdeki bulaşıcı hastalılardan mustarip olmuştur. Tüm bunların yanı sıra modern öncesi toplumlar, sel baskını, fırtına, aşırı yağış ya da kuraklık gibi doğal felaketlere karşı da oldukça korunaksız kalmışlardır. İkinci bir risk bağlamı ise; nüfusun içinde çok az bir grup, uzun dönemler boyunca kendilerini işgalci ordulardan, yağmacılardan, çetelerden, hırsız ya da korsanlardan kaynaklanan şiddet ya da şiddet tehdidinden uzak hissedebilmiştir. Tüm bu risk bağlamlarına dinin çifte etkisini de eklemek gerekir. Dinsel inanç ve uygulamalar her ne kadar günlük yaşamın sıkıntılarından kaçış için bir sığınak sağlamışsa da, kaygı ve zihinsel korku kaynağı da olmuşlardır. Doğanın tehdit ve afetlerinin dinin kod ve simgeleri ile açıklanması, bu duruma örnek olarak gösterilebilir⁴.

Modern öncesi dünyada risklerle başa çıkış biçimleri ise o dönemde yörenin yerel özelliklerine bağlı olarak geliştirilen güven bağlamı ile sağlanmıştır. Bu dönemde güven, daima zaman- uzam içindeki güvenilir etkileşimlerin düzenleniş tarzlarına bağlı olmuş ve “akrabalık sistemi” güven bağlamlarından en önemlisini oluşturmuştur. İkinci olarak “yerellik” de; ortak bir zaman ve uzamı, yüz yüze etkileşimi mümkün kılarak toplumsal bağları korumuştur. Üçüncü bir etki ise “dinsel kozmolojiler”in etkisi olmuştur. Dinsel kozmolojiler, doğal dünyanın olduğu kadar, inanan kişi açısından bir güvenlik ortamını simgeleyen kişisel ve toplumsal yaşamın da ahlaki ve pratik yorumlarını sağlamıştır. Modernlik öncesi kültürlerdeki güven ilişkilerinin dördüncü ana bağlamı “gelenek” olmuştur. Gelenek, inanç ve uygulamaların özellikle zamanla ilişkili olarak düzenlenme biçimine işaret eder. Gelenek zamansallığı yapılandırmanın ayrı bir tarzını yansıtır. Gelenek anlamlı bir rutindir. Gelenek güveni; geçmiş, şimdi ve geleceğin sürekliliği içinde sürdürdüğü ve bu tür bir güveni rutinleşmiş (alışkanlık haline gelmiş) toplumsal uygulamalara bağladığı sürece ontolojik güvenliğe⁵ temel bir biçimde katkıda bulunmuştur⁶.

Modernlik koşullarındaki güven ve risk bağlamlarına gelirsek eğer; geleneksel toplumdaki akrabalık ilişkileri nüfusun büyük çoğunluğu bakımından çekirdek aile içerisinde önemini sürdürmekte; modern öncesi toplumlardaki yörenin önceliği, zaman

⁴ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, (çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 94-95.

⁵ “Ontolojik güven” kavramsallaştırmasını Erik Erikson geliştirmiştir. Bu kavram Giddens’in güven kavramsallaştırmasının temel dayanağını oluşturur. Ontolojik güvenlik, güvenlik duygularının çok önemli bir biçimidir. Anlam olarak, insanın kendi öz kimliklerinin sürekliliğine ve çevredeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliğine duydukları itimada işaret eder. Kişi ve şeylerin güvenilir oldukları duygusu, ontolojik güvenlik duygusunun temelini oluşturur ve bu temel kökleri erken çocukluğun belirli bazı deneyimlerine dayanır. Giddens’ a göre bireyler, yaşamlarının başlarında varoluşsal duyarlılıkları azaltan ya da körleştiren (normalleştiren) temel bir güven dozu alırlar. Yani tüm insanlara, sahip oldukları ontolojik (varoluşsal) kaygılara karşı duygusal bir “aşı” yapılır. Aşırı yapan ise bebeklik döneminin bakıcı simasıdır: Bireylerin büyük çoğunluğu açısından anne. Bebek kendisine bakan kişinin onu bırakıp gitmeyeceğine inanır. Anne ile kurulan bu güven bağı daha sonraları başkaları ile kurulan ilişkilerde de belirleyici olacaktır. Çünkü başkalarına duyulan güven, sonraları istikrarlı bir “benlik kimliğine” temel sağlayan içsel bir güvenilirlik duygusunun oluşumuyla bağlantılı olarak gelişir. Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, s. 83-85.

⁶ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, s. 90-94.

ve uzamın birbirinden uzaklaşması ve toplumsal ilişkilerinde bu zaman ve uzama göre yeniden yapılandırılması sonucu geniş ölçüde yıkılmıştır. Artık yerel ile küresel iç içe geçmiş, diyalektik bir bağ oluşturmuştur. Geleneksel toplumlarda önemli bir güven sağlama unsuru olan din ve gelenek de modern yaşamın koşullarına binaen yeni anlamlar kazanmış, modern öncesi toplumlara kıyasla etki alanları daralmıştır⁷.

Modern öncesinin risk ortamı da aynı ölçüde değişime uğramıştır. Modernlik koşullarında karşılaştığımız tehlikeler artık birincil olarak doğadan kaynaklanmamaktadır. Kasırgalar, depremler; diğer doğal afetler şüphesiz bugünde meydana gelmektedir, lakin onlara yüklenen anlam değişmiştir. Bir çok ekolojik tehditler, artık toplumsal olarak düzenlemiş bilginin sonucudur. Askeri şiddete gelinirse, bu tehdit araçları ve kişileri değişse de modernliğin risk profilinin bir parçası olmayı sürdürmektedir, hatta küresel çaplı sonuçlar oluşturacak güçtedirler. Modern öncesi toplumlarda dinsel inanç ve uygulamaların yarattığı kaygı ve zihinsel korku, modernite koşullarında dünyevileşmiştir. İnsanların bir dönemler alinyazısı\ kader olarak düşündükleri riskler, modernlik koşullarında bireyin faaliyetlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır⁸.

Giddens, risklerin günümüzde kazandığı anlamı iki kategoride açıklar: bunlar dışsal riskler ve imal edilmiş risklerdir. Dışsal risk; dışarıdan kaynaklanan, geleneğin ya da doğanın sabitliklerinden gelen risktir. Doğal afetler bunun bir örneğidir. İmal edilmiş risk, karşılaşma konusunda çok az tarihsel deneyime sahip olduğumuz risk durumlarını anlatır. Küresel ısınmayla ilgili olanlar türündeki çoğu evrensel risk bu kategoriye girmektedir. Bu tür riskler doğrudan, yoğunlaşmakta olan küreselleşmenin etkisi altındadır⁹. Giddens bu durumu, “Tüm geleneksel toplumlarda ve doğrudan günümüze açılan sanayi toplumunda, insanlar dış doğadan (hasadın kötü geçmesi, sel baskınları, salgın hastalıklar ya da açlıklar gibi) gelen risklerden dolayı kaygı duyuyorlardı. Ama belirli bir noktada doğanın bize yapabileceklerinden daha az, bizim doğaya yapabileceklerimizden ise daha çok kaygı duymaya başladık. İşte bu süreç, dışsal riskin ağır basmasından imal edilmiş riskin baskın rolüne geçişe işaret etmektedir.” şeklinde durumu özetler¹⁰.

Artık risk toplumunda yaşadığımızı söyleyen Ulrich Beck ise bugünün risklerinin hem gerçek hem de gerçek dışı doğasından bahseder. Pek çok tehlike/ tahribat bugün gerçektir: kirletilmiş sular, yok edilen ormanlar, nesli tükenen canlılar, nükleer kazalar, yeni hastalık türleri; aynı zamanda pek çok tehlike de gerçek dışıdır. Gerçekleşebilme olasılığı üzerinden öngörüldüğü sürece vardır ve geleceği etkileme gücüne sahiptir. Bu gerçek dışı niteliği ise azımsanamayacak ölçüde bir etkiye sebebiyet verir. Çünkü yarının ve yarından sonrının sorunlarını, krizlerini önlemek, hafifletmek bugünün temel değerleri haline gelir¹¹.

⁷ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, s. 97.

⁸ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, s. 97-98.

⁹ Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Alfa Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 39-40.

¹⁰ Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 40.

¹¹ Ulrich Beck, *Risk Toplumu*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2011, s. 45.

Korkuları yönetme, onlarla başa çıkma, önlem mekanizmaları geliştirme risk toplumunda bireylerin çabalarına bırakılmış durumdadır. Beck; “aile, cinsel roller, sınıf bilinci, siyasi parti ve toplumsal kurumlar” gibi korku ve güvensizlikle baş etmenin geleneksel formlarının anlamını yitirdiğini korku ve güvensizlikle mücadele etmenin artık bireylerin kendi yeteneklerine bırakıldığını söylemektedir¹². İnsanlar geleneksel destek ağlarını yitirerek sadece kendilerine ve kendi bireysel kaderlerine güvenmek zorundalar. Bu sebeple de bireyselleşmeye yönelik yaşam örüntüleri geliştirmekteler. Bireyler ekonomik ve sosyal yönden ayakta kalabilmek adına kendi hayat planlarının ve faaliyetlerinin merkezine kendilerini oturtmak zorundadırlar¹³.

Beck; açlığın giderilebileceğini, ihtiyaçların karşılanabileceğini ama risklerin dipsiz bir ihtiyaç kuyusu gibi karşılanamaz ve sonsuz olduğunu söyler. Risklerin söylem dâhilinde hayatiyet kazanması ve manipüle edilebilir niteliği bireyler üzerinde yeni türden korkular, ihtiyaçlar; piyasa açısından da yeni pazar alanları oluşturmaktadır. Riskler üzerinden uygulanan ekonomi- politika sebebiyle, riskler üstesinden gelinme durumlarıyla birlikte büyümek durumundadır. Bu sebeple de nedenlerinden ve kaynaklarından tamamen bertaraf edilememelidirler. Hal böyle olunca da riskleri ortadan kaldırmak ve önlemeye çalışmak sembolik bir girişim mücadelesi halini almaktadır¹⁴.

Neoliberalizm, Risk ve Güven

Bireyin güven altında olması aile, komşu, hemşeri grubu, akraba gibi doğal topluluklara doğrudan katılımı yoluyla değil, kurallara göre inşa edilmiş ve genellikle hukuksal bir statüye sahip kolektifler olan aidiyetler sayesinde mümkündür. Bunlar; çalışma kolektifleri, sendikal kolektifler, çalışma hukukunun ve sosyal güvencenin gerektirdiği kolektif düzenlemelerdir. Ama bu güvence sistemleri, karmaşık, dayanıksız ve masraflıdır. Yakınlık güvencelerinin (doğal topluluklar) yaptığı gibi bireyi doğrudan doğruya içine katmaz. Aynı zamanda güçlü bir devlet desteği de gerektirir. Çünkü bu sistemleri harekete geçiren, meşru kılan ve mali olarak destekleyen çoğu zaman devlettir¹⁵.

Daha az devlet, daha çok piyasa sloganıyla kendini özetleyen neoliberalizm, 1979’da İngiltere’de Thatcher, 1980 ABD’de Reagan, bizde de 24 Ocak 1980 kararları ile uygulamaya başlamıştır. Bu ekonomik politikanın öncelikli hedefi 1945 İkinci Dünya Savaşı sonrası devlet- sermaye- işçi sınıfı arasında görece bir uzlaşmaya dayalı refah devleti uygulamalarını kökünden dönüştürmek olmuştur. Sosyal devlet uygulamaları ve kurumlarının özelleştirilerek piyasaya devrini mümkün kılacak uygulamalara geçilmiştir. Daha önce sağlık, eğitim, sigorta hizmetleri ve ulaşım gibi kar amacı gütmeyen devlet merkezli hizmetler adım adım piyasa ekonomisine açılmaya başlamıştır¹⁶. Tüm bu durum, 20. yüzyıl süresince müdahaleci devlet uygulamaları sayesinde inşa edilen ve devlet toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen bütün bir

¹² Beck, *a.g.e.*, s. 115.

¹³ Beck, *a.g.e.*, s. 140.

¹⁴ Beck, *a.g.e.*, s. 82-83.

¹⁵ Robert Castel, *Sosyal Güvensizlik*, (çev. Işık Ergüden), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 45.

¹⁶ Şimşek, *a.g.e.*, s. 29-30.

kurumsal düzeneği çekip almış, geride de devlet- toplum arasında güvencesizleştirilmiş bir ilişki bırakmıştır¹⁷.

Neoliberal öğretilere göre devlet sadece, yabancı saldırılar karşısında ulusal savunma, piyasaların kusursuz işlemesi için gerekli alt yapıyı oluşturma, piyasa aktörlerinin rahat hareket edebilmesi için diğer toplumsal gruplarla arabuluculuk sağlama hizmetlerini vermelidir. Aynı zamanda çalışma yaşamında “esnekleşme” gerekli görülür. Çalışma yaşamındaki esnekleşmesi ise, işe alma işten çıkarma düzenlemelerinin basitleştirilmesini, sendikal hakların budanmasını, toplu sözleşmelerle koruyucu düzenlemelerin ortadan kaldırılmasını ve sosyal sigorta yardımlarının azaltılmasını kapsamaktadır¹⁸.

Günümüzde devlet, halkına varoluşsal güvenlik sözü vermek konusunda gittikçe daha az isteksizdir. Varoluşsal güvenliği- yani toplumda meşru ve saygın bir yer alıp, bunu korumak ve dışlanma tehdidinden kaçınmak- bireylerin kendi yeteneklerine ve kaynaklarına bırakılmaktadır¹⁹. Artık tüm vatandaşların refahından ziyade bireyselleştirilmiş refaha yönelik politikalar söz konusudur. Bunlar, bütün kolektivitelerin ortadan kalkması ya da yeniden bireyselleştirme süreçlerinden geçen Neoliberal politikalarla uyum içindedir. Sonuçta, belli başlı toplumsal risklere karşı tüm toplum üyeleri kolektif olarak güvence altına alınamamaktadır artık²⁰.

Risk konusundaki yeni norm yazgının bireyselleşmesidir. Risk artık herhangi bir sosyal devlet politikasının üstlendiği “sosyal risk” olmaktan çıkmakta ve daha ziyade yaşamsal ve bireysel bir risk halini almaktadır. Özne hem bu riskin, hem de bunun karşılanma tercihinin sorumlusu kabul edilmektedir. Bireyi tüm bu meziyetlerden sorumlu tutmak; bir tedavi veya operasyon seçen hastaya, eğitim seçen öğrenciye, bir tasarruf tarzı seçen emekliye vb. riskin aktarımını sağlar. Her karar; ister tıbbi, ister eğitimle isterse de yatırımla ilgili olsun tamamen bireye aittir²¹.

Eğer herkes kendi kaderinden tek başına sorumluyorsa, toplum ona hiçbir şey borçlu değildir; buna karşılık kişinin kendi yaşam koşullarını hak etmek için kendini sürekli kanıtlaması gerekir. Yaşam, daimi bir risk yönetimidir. Risk toplumunun büyük lafı kendi kendini düzenlemedir. Zorunlu kolektif güvence (sosyal sigorta) düzeneklerinin zayıflamasıyla; ev alarmından emeklilik yatırımlarına uzanan geniş bir kişisel güvenlik piyasası, risk duygusu ve korunma ihtiyacı üzerinden yükselmiştir²².

¹⁷ Evren Haspolat, *Neoliberalizm ve Baskı Aygıtının Dönüşümü*, NotaBene Yayınları, Ankara, 2012, s. 94.

¹⁸ Alfredo Saad Filho-Deborah Johnston, *Neoliberalizm Muhafif Bir Seçki*, Yordam Kitap, 2007, İstanbul, s. 192.

¹⁹ Zygmunt Bauman, *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm*, (çev. F. Doruk Ergun), Say Yayınları, Ankara, 2013, s. 27.

²⁰ Robert Castel, *a.g.e.*, s. 83-85.

²¹ Pierre Dardot-Christian Laval, *a.g.e.*, s. 385-386.

²² Pierre Dardot-Christian Laval, *a.g.e.*, s. 267.

Bireysel Emeklilik Sigortası ve Güven İlişkisi

Türkiye'deki refah büyük ölçüde aile, akraba ve hemşerilik bağlarına dayalı enformel bir nitelikte sağlanmıştır. Bununla birlikte BAĞ-KUR, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Emekli Sandığı gibi yapılanmalar sosyal güvenlik alanında çok nitelikli olmasa da belirli işlevlere sahip olmuştur. Fakat bugün, her iki anlamda da sosyal güvenlik ağının iyice yıprandığını görmekteyiz. Geleneksel dayanışma ilişkileri, kentlerin değişen ekonomik ve sosyal yapısı içerisinde artık sürdürülememektedir²³. Keza sosyal güvenlik alanında yapılan reformları²⁴da neoliberal politikaları destekler yönde geliştirilmesi, bu sistemlerin daha da kötüleşmesine sebep olmuştur.

Bireysel Emeklilik Sigortası (BES), "Türkiye'de sosyal güvenlik reformları ile birlikte ön plana çıkartılan, 1990'ların sonunda hızlanan ve halen devam eden metalaşma sürecinin önemli bir parçasıdır. BES zaten minimal düzeyde olan refah devletini daha da küçültme projesinin bir parçası olarak sosyal güvenlik sisteminde özel sektörün payını arttırmak için oluşturulmuştur."²⁵ BES gönüllülük esasına dayalı bir sistem olarak 27 Ekim 2003 tarihinde kurulmuştur. Fiil ehliyetine sahip (hukuki işlemler yapabilme hakkını kullanabilen) herkes, Sosyal Güvenlik Kurumu'na bağlı olsa da olmasa da sisteme dâhil olabilmektedir. Sistemin amacı; emeklilik döneminde ek bir gelir sağlayarak bireylerin refah seviyesini arttırmak olarak belirtilmiştir. BES; katkı paylarının/ tasarrufların toplanması, değerlendirilmesi ve kişiye toplu para veya maaş olarak ödenmesi esasına dayanmaktadır²⁶.

BES'in 2013 yılına kadar olan uygulamasında, sisteme katılan katılımcılara ödemiş oldukları tutarın, asgari ücretin brüt tutarını ve ödemenin yapıldığı ayda elde edilen ücretin % 10' unu aşmamak üzere ilgili ayın belirlenmiş vergi miktarından düşme imkanı sağlanmış ve bireysel emeklilik sistemine yönelik böyle bir teşvik uygulaması yapılmıştır. Vergiden indirim sistemi çok rağbet görmediğinden, daha çok katılım sağlamak amacıyla, 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren vergi indirim, sistemine son

²³ Meltem Ahıska-Zafer Yenal, *Aradığınız Kişiyi Şu An Ulaşılamıyor Türkiye'de Hayat Tarzı Temsilleri 1980-2005*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2006, s. 331.

²⁴ 1990'lı yıllarda dünyanın çeşitli ülkelerinde sosyal güvenlik sistemlerine reform gerekliliği düşüncesinin ve bu kurumların özelleştirilmesinin arkasındaki önde gelen güç Dünya Bankası olmuştur. Dünya Bankasının sosyal güvenlik sistemlerine ilişkin politikalarının temelini, bu sistemlerin sürdürülemez olduğu varsayımı oluşturmaktadır. Dünya Bankasına göre; toplumsal refah arttıkça ve tıbbi teknoloji ilerledikçe insanlar daha uzun yaşıyor olmuşlardır. Eğer sosyal güvenlik sistemleri değiştirilmezse, bu uzun yaşayan nüfusun yükünü ne bu sistemler ne de ulusal ekonomiler taşıyamayacaklardır. Bu gerekçeye göre Türkiye'de de nüfus, gelecekte hızla yaşlanacaktır. Bu durum bir yandan sosyal güvenlik sistemlerinin gelirlerinin azalmasına bir yandan da giderlerinin artmasına sebep olacaktır. Mevcut sosyal güvenlik sistemi, bu yaşlı nüfusun gerek emeklilik, gerekse sağlık açısından giderek artan gereksinimlerini karşılayamayacaktır. Sistemin finansman açıklarının sürdürülemez boyutlara gelmesi tehlikesi giderek artmaktadır. Bu sebeple özel güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi gerekli görülmektedir. Seyhan Erdoğan, "Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu", *Mülkiye Dergisi*, c. XXX, S. 252, s. 217-218.

²⁵ Saniye Dedeoğlu-Adem Yavuz Elveren, *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 285.

²⁶ *Anadolu Hayat Emeklilik Tanıtım Klavuzu*.

verilmiş, sisteme devlet katkısı getirilmiştir. Yeni BES de sisteme katılan herkese devlet, ödedikleri miktarın %25'i kadar katkı yapmaktadır²⁷. Ocak 2016 Bireysel Emeklilik Gözetim Merkezi'nin verilerine²⁸ göre, 2003 yılında 15.245 olan katılımcı sayısı 01.01.2016 tarihinde 6.039.300 kişiye ulaşmıştır. %25 devlet teşvikinin yapıldığı 1 Ocak 2013 tarihinden bu yana, başka bir deyişle son iki yılda 3 milyon yeni kişi sisteme katılmış, ayrıca 20.735.767.696 TL'lik fon artışı sağlanmıştır. Bu rakamdan hem devlet teşvikinin sisteme katılımında etkisinin olduğunu hem de sisteme yeni giren katılımcıların ödedikleri primleri yüksek tuttuğu anlaşılmaktadır.

Güven, Yeni Orta Sınıf ve Bireysel Emeklilik

Türkiye'de uygulanmaya konulan Neo-liberal politikalar sonucunda gelir dağılımında ücretlerin aldığı pay hızlı bir düşüş eğilimine girerken bu düşüşten en çok alt ve alt orta gelir grubu etkilenmiştir. Ancak, aynı yıllarda ücret gelirleri hızla artan bir grubun yükselişine de tanık olmuştur. Bunlar profesyoneller, beyaz Türk, Yuppie olarak da adlandırılan yeni orta sınıftır²⁹.

Besime Şen'e göre, "yeni orta sınıf", orta sınıfın kategorik bir katmanı olarak, kendisini kültürel kimliği ve yaşam tarzı ile öne çıkarır. Yüksek gelirliler, genç, çocuksuz, çok eğitilmiş, küresel bir zevk ve kültür anlayışına sahip olan bu kesim, mimar, avukat, doktor, akademisyen, danışman, yönetici, işletmeci gibi mesleklerde yoğunlaşan bir kesimdir³⁰. Şimşek ise yeni orta sınıf bireyleri; iyi isimli bir üniversiteden mezun, dil bilen, ihracat, bankacılık, finans, halkla ilişkiler alanlarında kariyer yapan; girişimci, kadın erkek ilişkileri, yabancı kültüre bakışları, eşcinsellik, din gibi konularda geleneksel sağ akımlara göre daha esnek bir kültürel düzeyi sergileyen kesim olarak nitelendirir³¹.

Yeni orta sınıf ile diğer sınıflar arasında çok kesin ayrımlar yoktur. Bu sınıf; üst kısımda yönetici sınıfın bir parçasını oluşturan üst yönetim kademelerine kayarken, alt kısımda işçi sınıfı ile birleşir. Aynı zamanda yeni orta sınıf, eski orta sınıf ya da küçük işverenlerden ve serbest meslek sahiplerinden oluşan küçük burjuvazi gibi kendisini çelişkili bir konumda bulur. Özellikle toplumsal kriz zamanlarında egemen sınıf tarzından ezilme riskiyle karşı karşıyadır. Çünkü burjuvazi iflas etme riskini göze alırken, yeni orta sınıf işten atılmayı göze alır³².

Yılmaz, hizmet sektörünün genişlemesi ile yükselen ve daha da genişlediği varsayılan bu yeni orta sınıf bireylerin; statüleri, kültürel değerleri ve yaşam tarzları ile farklılaştıkları ve sahip olunanları (statüleri, yaşam tarzlarını ve refahlarını) kaybetmekten daha fazla korktuklarına vurgulamaktadır. Ayrıca yaşanma olasılığı olan herhangi bir kriz (ekonomik, sosyal v.b) durumuyla karşılaşmamak için sermayenin

²⁷ Adnan Gerçek, "Yeni BES'in Getirdikleri", <http://www.bursa-smmmo.org.tr/yazarlar/makaleler/143-AG.pdf>, s. 3, (10.07. 2015).

²⁸ <http://www.egm.org.tr/> (06.01. 2016).

²⁹ Ali Şimşek, *Yeni Orta Sınıf*, L&M Yayınları, İstanbul, 2005, s. 53.

³⁰ Besime Şen, "Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf", *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 44, Mart 2011, s. 12.

³¹ Şimşek, *a.g.e.*, s. 34-35.

³² Şimşek, *a.g.e.*, s. 17-19.

kendisine sunduğu her bir seçeneği değerlendirmek gerekliliğini, hissettiklerine dikkat çeker³³.

Temelde güvensizlik sadece orta sınıflar için değil, herkes için ontolojik bir sorunken orta sınıf bireyler neden daha fazla endişelenen kesimi oluşturmaktadır? Orta sınıfın farkı nedir? Bu durum orta sınıfın sorumluluk ve geleceğe ilişkin değerlerin pekiştirilmesi ve sağlamlaştırılması işlevini tam da risk kavramıyla ilişkisi bağlamında üstlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Orta sınıf, daha üst sınıflara oranla krizler karşısında daha kırılğan, daha alt sınıflara oranla ise kaybedecek daha çok şeyi olan bireylerden oluşur³⁴. Orta sınıf bireyler sahip oldukları refahlarını ve toplumsal konumlarını kaybetmekten korkarlar. Sosyal güvenlik reformları ve politikaları bu sınıfa güven vermemektedir³⁵.

Araştırmanın Yöntem ve Veri Toplama Tekniği

Araştırma, orta sınıf bireyleri özel sigorta satın almaya yönlendiren sebepleri anlamak amacıyla şu sorulardan oluşmuştur: Kendilerini neyin/nelerin güvende hissettirdiği? En çok neye\ kime güvendikleri? Nelerin onları kaygılandırıyor? Neyi\ kimi kaybetmekten korktukları? Neleri tehdit olarak algıladıkları?

Yukarıdaki sorulara ek olarak komşuluk, akrabalık, arkadaşlık ve iş arkadaşlığına yönelik sorular yöneltilecek toplumsal ve kurumsal anlamda geliştirdikleri güven ağlarına; oturdukları konuta yönelik sorular sorularak da mekânsal güvenlik alanlarına yönelik bilgi edinilmek istenmiştir. Son olarak da araştırmanın temel hareket noktası olan Bireysel emeklilik Sigortası yaptırmanın nedenlerine yönelik yöneltilen sorularla da satın aldıkları güvenin onlar için ne anlam ifade ettiği anlaşılacak istenmiştir.

Görüşmelerin sonucunda toplanan verilerin analizi ve değerlendirmesi için Nitel Araştırma Yöntemlerinden “Kategorik İçerik Perspektifi” kullanılmıştır. Bu amaçla da öncelikle; raporlaştırılmış görüşme verilerinin ayrıntılı bir okuması yapılarak, alt başlıklar belirlenmiş ve görüşülenlerin ifadelerinden çalışmanın temel ve alt problemleri ile ilişkili görülen cümleleri, söz öbekleri, deyim, atasözü vb. belirlenerek alt metinler oluşturulmuştur. Daha sonra bu cümle, söz öbekleri veya kelimeler vb. sınıflandırılarak birer kategori olarak dönüştürülmeye hazırlanmıştır. Kategorilerin belirlenmesinde çalışmanın kuramsal çerçevesi belirleyici olmuş, cümle ve cümleciklerin ilişkili oldukları bu kategorileri yorumlamak amacıyla da metaforik ve metonomik³⁶ ifadeler

³³ Cevdet Yılmaz, “Orta Sınıflar Üzerine Düşünmek: İstanbul’da Orta Sınıfların Ajandasına Riski Yazmak”, *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali*, Der. Ayşe Çavdar-Pelin Tan, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 104-106.

³⁴ Cevdet Yılmaz, *a.g.m.*, s. 107.

³⁵ Cevdet Yılmaz, *a.g.m.*, s. 11.

³⁶ Metafor, bir sözün sözlük anlamı dışında, başka bir söz yerine kullanılmasıdır. Ayrıca metafor, bir şeyi kendi adının dışında, çeşitli yönlerden benzediği bir başka şeyin adıyla anmaktır. Metaforda soyut bir duygu veya düşünceyi anlatmak için, somut bir nesne kullanılmaktadır. Metonomi ise, bir şeyin anlamını göstermek için, o şeyin kendisi yerine ona ait bir özelliğin gösterilmesidir. Metonomi, aynı düzlemdeki anlamları birbirleriyle ilişkilendirerek işlemektedir. Metonomi, bir parçanın bütünü temsil etmesidir. Bazen de bütünü göstererek, bir parça anlatılmasıdır (Dilek

kullanılmıştır. Araştırmanın metonom ve metaforları gerek görüşülenlerin ifadelerinden gerekse de alt cümle ve cümleciklere uygun olduğu düşünülen ifadelerden belirlenmiştir.

MODEL: Kategorik İçerik Perspektifi³⁷

Dilek İmançer-Zuhal Özel, "Göstergebilimsel Örnek Çözümleme: Pirelli Reklamı", <http://www.gol-ge-f-anzin.com/forum/viewtopic.php?f=11&t=317>, 2006, s. 6-7)

³⁷ Modelin geliştirilmesinde: Cevdet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 116 temel alınmıştır.

Görüşmelerdeki Metaforik ve Metonomik İfadelerden:**Toplumsal Bağların Erozyonu...**

“Karşı komşunuzu tam anlamıyla tanısanz bile tam anlamıyla güvenemiyorsunuz.”(G21)

“Üst katta kimler oturuyor bilmiyorum. Sadece sabahları merhaba merhaba. Ne iş yapar hiç bilmiyorum.”(G24)

“Sistem, insanların iletişimi engelliyor. Müşteriler ile olan iletişimim daha çok şuradaki çalışma arkadaşlarıma göre. Mesela Serpil hanınla ben, iki üç aydır belki sormamış olabiliriz birbirimize nasılsın nasıl gidiyor diye. Yoğunluktan! Bunun sadece benim geçğim olduğunu düşünmüyorum.”(G23)

“Mesela bir iş arkadaşımız izin kullanıyor. Diyelim ki pazartesi gitti. Perşembe günü fark edebiliyoruz yokluğunu o derece.”(G25)

Eski- Yeni Dikotomisi...

“Ben ilkokuldayken ki dönemlerimi hatırlıyorum, biri taşınırken diğer komşular çay indirirdi, yemek getirilirdi, hoş geldiniz denirdi, yardım edilecek bir şey var mı denirdi, esnaf bir el atardı falan.. Şimdi biri geldiği zaman acaba kim bunlar, adam ne iş yapıyor, hanımı ne iş yapıyor, iyi midir, kötü müdür, him karısına bak, adama bak, adamın yüzünde nur yok falan gibi insanlar sürekli kafalarında komplo üretiyorlar.”(G2)

“Önemli olduğunu düşünüyorum ilişkilerin ama eskiden olduğu gibi köklü bağlara bağlı olduğunu düşünmüyorum. Eskiden bayramlar seyranlar daha coşku ile kutlanırdı ama şimdi tatil programları aileyi ikinci plana atabiliyor. Çünkü artık koşullar çok zor, geçim sıkıntısı, çalışma saatleri ciddi anlamda hayatımızda yer kapladığı için insanlar aileden ziyade kendilerine vakit ayırmayı öncelikli görüyor.”(G12)

“Eskiden ben küçükken hatırlardım annem beni yanına alırdı, yan köye yürüyerek gidilirdi. Şimdi herkesin altında arabası var ve en yakın akrabana bile gidip gelme işi azaldı.”(G17)

“Eskiden bizim çocukluğumuzda oynardık sokakta. Annem bizi çok rahat bırakırdı. Ama ben çocuklarımı çok rahat bırakmam sokağa. Bunu sosyolojik bir açıklaması mutlaka vardır ama öyle olumsuz örnekler var ki. Karşı komşunuzu tam anlamıyla tanısanz bile tam anlamıyla güvenemiyorsunuz. Eskiden komşuya emanet edilirdi çocuk. Pazara da giderdi anne, çarşıya da giderdi. Ama şimdi böyle bir güven duyamıyoruz.”(G21)

“Biz eskiden hayatlarımızdan memnunduk (çalışma yaşamı) ama artık ne mutluyuz ne de memnunuz.”(G4)

“Eskiden borç alınabiliyordu bir kültür vardı. Çağın gerekleri onu bitirdi. Sosyal yaşam, çalışma hayatı, bireyselleşme vb. güven duygusunu etkiledi, bitirdi.”(G32)

Sennett'in kavramsallaştırdığı “uzun vade yok” sloganı güveni, sadakati, karşılıklı bağımlılığı aşındıran bir ilkedir. “Uzun vade yok” sloganı aile ve akrabalık ilişkilerine aktarıldığında “bırak git”, “kendini adama”, “fedakârlıkta bulunma” anlamlarına gelir, komşuluk ilişkilerine aktarıldığında “merhaba merhaba” demenin yeterli olmasına, çalışma arkadaşları ile olan ilişkilere aktarıldığında ise onları rakip olarak değerlendirmeye sebebiyet verir. Çünkü diğerleri ile kurulan anlık ilişkiler insanların birbirleri ile ortak bir anlatı geliştirmelerini engellemektedir³⁸.

Görüşülenlere komşuluk, iş arkadaşları, akrabalık ilişkileri sorulduğunda verilen cevapların merkezinde tüm bu ilişkilere ayıracak zamanı bulamama durumundan bahsedilmektedir. Hayat şartları, koşturmaca, telaş, teknoloji, çalışma yaşamının yoğunluğu “bu zaman ayıramama” durumunun sebepleri olarak sıralanmaktadır. Fakat bu sonuç ne yazık ki hepimizin gerçeğidir. Görüşüleninde söylediği gibi (23) “*Bunun sadece benim gerçeğim olduğuna inanmıyorum.*” ifadesi durumu özetler niteliktedir.

Dikkat çeken en büyük dilemma ise, bireylerin içten içe de insanlara güvenebilmeyi istemesi, dayanışma bağlarına duyduğu özlemdir. Güzel günler, sıcak ilişkilerin geçmişte kaldığı ifade edilmektedir. Geçmişe duyulan bir özlem söz konusudur. Nerede o eski bayramlar, nerede o çocukluğumun geçtiği mahalleler, nerede o eski akraba ziyaretleri... Komşuya çocuk emanet etmeler... Şeklinde sıralanabilecek özelemler vurgulanmıştır.

Giddens, ulusların bugün düşmanlardan ziyade riskler ve tehlikelerle karşı karşıya olduğunu söyler. Bakıldığında her yerde aynı gibi görünen ama içine girildiğinde çok farklı olduğu anlaşılan kurumlar bulunmaktadır. Ulus, aile, çalışma, gelenek ve doğa gibi kavramlardan sanki geçmişte olandan farklı bir anlamla yüklü değilmiş gibi konuşuruz. Oysa artık bunlar değişmiştir ve tüm bu süreçler her yerde yaşanmaktadır. Giddens bunlara kabuk kurumlar demektedir. Çünkü bunlar yerine getirilmesi için kuruldukları işlevler karşısında artık yetersiz kalan, biçimde sözde kısacası kabukta var olan kurumlardır³⁹.

Kuyudan Çekmek...

“Ben şuna inanıyorum. Anne- baba varsa eğer yine kardeşlik bağları da zayıflıyor ama kardeş ve kendi ailen, onun dışındaki yalan! Elinizden tutup, sizi kuyudan çekebilecek insan sayısı çok az artık. Çünkü herkes o kuyunun içinde olduğu için.”(G3)

“İyi, mutlu bir ailem olduktan sonra güvende hissederim. Aile her zaman kalcıdır, işini kaybedersen o önemli değildir, bir- iki ay sonra o işi bulursun ama aileni bulamazsın.”(G6)

“İnsan her anlamda elini sırtında hissetmek istiyor ailenin. O el de olmadığı zaman güvensiz hissedebilir insan diye düşünüyorum.”(G12)

“Ailemin yanındaysam güvendeyimdir.”(G24)

³⁸ Sennett, a.g.e., s. 23-24.

³⁹ Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Alfa Yayınevi, s. 30-31.

“Ben 28 yaşındayım, hep ailemin yanındayım, onları hiç ayrı düşünemiyorum.”(G28)

“Ailemin başına bir şey gelirse.. yıkılırsın yani.”(G31)

Aileyi, risklerle kuşatılmış, anlık, geçici, yüzeysel toplumsal ilişkilerin olduğu, bireyselleşmiş bir dünya da kişinin sığındığı bir liman olarak değerlendirebiliriz. Güven ağlarının küçülmesi, sosyal güvencelerin zayıflaması, arkadaşlık komşuluk akrabalık ilişkilerinin aşınması sonucu insanı koruyacağına inandığı tek kurum olmakta aile. Her şeyin geçici olduğu günümüz dünyasında kalıcı olan ve kalması istenen tek kurum. Görüşülenlerin ifadeleri göstermektedir ki insanın yaşı kaç olursa olsun, aile desteğini, elini omzunda hissetmek, yanlarında olmaları istenmektedir. Çünkü kişiyi elinden tutup kuyudan çekecek insan sayısı çok az. Buradaki kuyu metaforu, belirsizlik, kaygı, korku, güvensizlik kısacası modernizmin karabasanlarını temsil etmektedir. Aynı kuyunun içinde kurtarılmayı bekleyen, insan sayısı çok fazla. İşte böylesi bir durumda karşılıksız koşulsuz bireyi tutup o kuyudan çıkaracak el aile olarak görülmektedir.

Korkusu Yeter...

“Hırsızlar ortalıkta. Bazen kapının üstüne ev aldık, borcunu ödüyöruz, lütfen eve girip karıştırmayın diye yazıp asayım diyorum yani. Mahallede bu aralar çok, o yüzden. O yüzden tereddütlerim, kaygılarım ister istemez var. Üst sokakta hırsız, arkadaşımın evine girdi güpe gündüz kadın aklını kaybediyordu. Onun korkusu yeter yani bir şey yapmasa da.”(G20)

“Ülkenin bu durumundan ben çok rahatsızım çocuğünü sokağa salamıyorsun, kaçırılacak mı, araba mı çarpacak, biri mi dövecek, kötü alışkanlığa mı itilecek bir sürü bir sürü şey düşünüyörsünüz. İnanılmaz güvensiz bir toplum içerisindeyiz.”(G2)

“Tek apartman, çok aksi bir olay yaşadım memnun değilim tek apartman olmasından, riskliymiş. Hırsız girdi iki gün önce, birinci kat benim, düşündüğümünden çok daha az güvenliymiş evim hiç haberim yokmuş, hırsızla salonun ortasında karşılaştık çünkü. Ben çığlık atınca kaçtı, onun için güvenli site kesinlikle tercihim.”(G10)

“Şimdi birisi sorsa nerelisin diye, insanlar şey düşünüyor işte bunu sormasındaki gaye ne? Bir çıkarı mı var? Yani insanlar birbirlerine şüphe ile bakmaya başladı.”(G11)

“En yakınımızdaki kişiden bile şüphelenir hale geliyoruz.”(G21)

Güvensizlik Bombardımanı...

“Daha küçücükken biri sana bir şey verirse sakın yeme ha, aman o çocuğa yaklaşma, önce bir ölç tart bakalım, kimdir ne değildir. Şimdi bu şekilde çocuklar yetişti. Bizim jenerasyon böyle yetişti. Biz artık kimseye güvenemeyen bir toplum haline geldik. Yani o yetiştirmeden kaynaklanıyor. Biz insanlara güvenilmemesi gerektiğini bilerek yetişiyoruz. Babana bile güvenmeyeceksin diye bir olgu var; öyle olursa, komşuna nasıl güveneceksin. İnsanların arkadaşları yok doğru düzgün, çevreleri yok. Bir de bu jenerasyonun, önümüzdeki jenerasyonun hiç olmayacak.”(G2)

“Globalleşmenin getirdiği olumlu olumsuz her bilgi hemen cebinizde. Olumlularla olumsuzlardan hangisi daha çok dikkatinizi çekiyor? Medyanın da daha çok dikkatini çeken olumsuz haberler. Bu medyadan gelen bilgiler ister istemez sizin belleğinizde bir şey yapıyor.”(G13)

“Bize iyi yürekli bir şekilde yaklaşan kişilere öncelikle bir şüphe ile bakıyoruz. Aslında bu da toplumda yaşanan şeylerin bir sonucu. Çünkü iyi şeyler olmuyor sürekli kötü şeyler daha fazla oluyor ya da kötü şeyler daha fazla gösterildiği için insanlarda güvensizlik ortamı oluşuyor bence.”(G19)

“Televizyonda haberlerde neler neler duyuyoruz. O nedenle gelecek kaygısı, her zaman sağlama almak isterim kendimi ve sorumluluk aldığım eşim ve çocuğumu.”(G22)

Çaresiz özne kavramı, insan düşmanı bir dünya görüşü üzerinden yükselir. Bu dünya, insanın yıkıcı gücünü tatmış olan kurbanlar ve zarar görmüş insanlarla doludur. İnsanlar hakkındaki bu olumsuz duygular güven sorununu besler, çünkü güven ilişkilerinin çözümlenmesi toplumun insan konusundaki yargısını yansıtır⁴⁰.

Görüşülenlerin ifadeleri, yaşadığımız toplumun güvensiz, tehlikelerle dolu olduğunu yansıtmaktadır. İçinde bulunduğumuz toplum; her an başımıza olumsuz bir olayın gelebileceği, şiddet, cinayet kısacası her türlü vahşetin yaşandığı, hırsızların evlere girip soygun yapmak için fırsat kolladığı, çocukların başına kötü bir şey gelecek mi kaçırılacak mı kötü alışkanlığa itilecek mi diye sokağa salınmadığı, tek blok apartmanların mahallelerin korunaklı bir yaşamı vaat edemediği bir topluma dönüşmüş durumdadır. Tüm bu durumların yaygınlaşmasında abartılmasında şüphesiz ki medyanın etkisi yadsınamaz. Televizyon, gazeteler ve bilhassa da internet cinayet, şiddet, hırsızlık, kapkaç kısacası “kurban” haberleriyle doludur.

Ayrıksı Yaşamlar...

“Güvenlikli büyük bir site içerisinde, onu da tamamen çocukları düşünerek aldım. Şu açıdan düşündüm. Dışarıda çocukların başına ne geleceğini bilmiyoruz.”(G2)

“Site. Kendim ve ailem için. Site olduğundan dolayı herkes birbirini tanıyor. Daha böyle bir mikro toplumsal bir yapı var böyle. Mikro toplumsal yapı olduğundan dolayı da hani evimizi, arabamızı, çoluğumuzu çocuğumuzu rahatlıkla emanet edebiliyoruz.”(G22)

“Toplumda güven diye bir duygu kalmadı artık, kimse kimseye artık güvenmiyor. Dolayısıyla siz ev alırken, hele çocuk falan varsa işin içinde çocuğumuzu rahat bırakabilecek bir bahçe arıyorsunuz. Merkezi bir yerleşimde bunu yapmanız zor. Hatta komşulara bile dikkat ediyorsunuz ev alacağınızda. İşte komşular kim buna bile bakıyoruz artık. O da çok önemli. Dolayısıyla, güvenli olması giderek artıyor.”(G24)

Görüşülenlerin ifadelerine bakıldığında güvenlikli sitelere yönelimin sebebi çocuklara duyulan yoğun kaygıdan kaynaklanmaktadır. Savunmasız çocuklara saldırmak için bekleyen yabancı imgesi, ana- baba davranışlarını belirleyen temel etken.

⁴⁰ Frank Furedi, *Korku Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, (çev. Barış Yıldırım), İstanbul, 2001, s. 189.

Araştırmalar çocukların kendi anne babalarının kuşağına göre dışarıda daha az zaman geçirdiği göstermektedir. Eskiden oyun denilen ve denetim altında olmayan çocuk faaliyeti, bugün bir risk olarak görülüyor. Anne babalar çocuklarının nerede ve kimlerle oynadığını denetleyerek onların başlarına gelebilecek risklerden korumayı amaçlıyorlar⁴¹.

Para para para...

“Para güvende hissettirir. Para olursa her şey olur, para olursa kimseye muhtaç olmazsınız, hasta olursanız bile paranız varsa, tutarsınız bir hasta bakıcı baktırırsınız kendinize. Para para para..”(G4)

“İyi bir kazanç güvende hissettirir.”(G12)

“Hayat bu ne olur ne olmaz kenarda bir para biriksin.”(G13)

“Kazandığım para bir garanti sonuçta yaşamımı devam ettirebilmem için.”(G19)

“Elimin altında benim kullanabileceğim 5.000 lira nakitimin hem olması kulağa hoş geliyor, hem de o anki şartlara göre iyi bir yatırım (bireysel emeklilik). İçimin rahat olmasını sağlıyor. Bak yarın ihtiyacım olursa benim şurada bu kadar bir param olacak diye bir rahatlık sağlıyor.”(G28)

Görüşülenlerin ifadelerinde de görüldüğü üzere “para” bugünün ve bilhassa geleceğin garantisi olarak değerlendirilmektedir. Para, gerek ekonomik gerekse de sosyal anlamda güvensiz bir dünya da refaha, iç rahatlığına, sağlıklı yarımlara, steril yaşamlara açılan kapının anahtarı olarak görülmektedir. Buradaki temel sorun bu anahtara sahip olmayıp, kapının arkasında kalanların ne yapacaklarıdır? Herkes en temel insani ihtiyaçlarını karşılayabildiği, geleceğinden umutlu olmak istediği bir yaşamı isterken, tüm bu olanaklarda yararlanma da “paran kadar” anlayışının ölçüt olması; sosyal devletin kurumlarının zayıflatıldığı bir dünya da bireyi sorunları ile kendi başına terk etmek olacaktır.

“Modern köleyiz. Çok iş, az para. Eşek gibi çalıştır, hakkını verme. Genel müdürün baskısından baskı ve stres altında çalışıyoruz. Genel müdürlük buna itiyor, işte sen sattın o satamadı; o sattı sen satamadın. İş arkadaşlarınızı, arkadaş olarak değil rakip olarak görüyorsunuz. Banka bizim için psikolojik destek hattı kurdu, o psikolojik destek hattını arayacak vaktim bile yok. İçler acısı.”(G4)

“Sabahtan akşama kadar işler hep kafamda zaten.”(G1)

“Şu gelen jenerasyon 9- 5 (iş saatler) olacak, maaşı iyi olacak, yılda bir ay izini olacak, hafta sonu tatil olacak, kafasına esti mi rapor alacak..böyle işler arıyor. Dünya da böyle işler kalmadı. Bugün Rusya 'ya gidin 5 gün değil 6 gün çalışıyorlar. Japonya 'ya gidin tüp evler, oteller var. İnsanlar işten geç çıktıkları zaman sabah işe geç kalmamak

⁴¹ Frank Furedi, *a.g.e.*, s. 156-157.

için eve değil o otellere gidiyorlar. Uzanabileceğiniz büyüklükteki odalarda uyuyor, ertesi günü işine gidiyor. Dünya böyle çalışıyor.”(G2)

“Esnek çalışma saatlerimiz olmasa çok güzel olacak. Çünkü gece 10’da burada olabiliyorum.”(G12)

“İş bulamayacak mıyım acaba diye bir korku her insanda avukat olmamıza rağmen bizde de oluyor. Birçok yere CV yolluyorsunuz acaba niye dönmediler, iyi değil miyim, acaba bende bir problem mi var, olacak mı olmayacak mı, iş bulacak mıyım - bulamayacak mıyım o korkularla yüzleştirebilirsiniz.”(G13)

“10 sene önce biz bir iflas ettik. Geçmişte çok yıkımlar yaşadık esnaf kültürü ile gittiğimizden dolayı. Çünkü bir esnaf kültürü var, bir de ticari bir kültür var. Artık ticari kültürle gitmek gerekiyor. Zamana ayak uydurmaya çalışıyoruz. O iş, ne gerektiriyorsa, takip etmek gerekiyor, bunu yapmak gerekiyor. İş yaşamı, sürekli kendini geliştirme mecburiyeti kuruyor, yoksa ayakta kalamazsınız.”(G18)

“Kendi açımdan söyleyeyim bu iş beni tatmin etmiyor dershanecilik. Mecbur olduğum için yapıyorum istediğim şey bu değil. Mesela tek sıkıntım benim kızımın çok zaman ayıramıyorum, aileye karşı bir özlem var. 3 yıldır hafta sonu kahvaltı yapmışlığımız yok.”(G24)

Görüşülenlerin ifadelerine baktığımızda iş yaşamının esnekleşmesi çalışanları kırılğan hale getirmiştir. Yeni kapitalist rejim, insanın benliğinde ve diğer insanlarla kurulan ilişkilerde yaşanan aşınmaları önemsememekte, bunun yerine çalışanların “performans ve etkinlik”leri ve yaşanan bir kriz durumuyla baş edebilme yetileri ile ilgilenmektedir. Bu da kişileri çalıştıkları kurumlarda hep en iyi olmaya, kendini sürekli geliştirip gündemi takip etmeye mecbur bırakmaktadır. Artık kimse vazgeçilmez değildir ve sahip olunan yaşam standartları değişebilmektedir. Belirsizlik ve riskler çalışma yaşamına da sinmiş durumdadır. En kötüsü de bu risk ve belirsizliklerle karşılaşan bireylerin sorunu kendilerinde aramaya başlamalarıdır: *“İş bulamayacak mıyım acaba diye bir korku her insanda avukat olmamıza rağmen bizde de oluyor. Birçok yere CV yolluyorsunuz acaba niye dönmediler, iyi değil miyim, acaba bende bir problem mi var, olacak mı olmayacak mı, iş bulacak mıyım - bulamayacak mıyım o korkularla yüzleştirebilirsiniz.”*

Görüşülenin kendi sesinden seçilen “modern köle” metaforu, yaşanan bu durumu çok güzel ifade etmektedir. Çalışanın kurumundaki psikolojik destek hattını arayacak zamanının dahi olmaması, bankacıların sırtına yüklenen kota baskısı, yoğun rekabet ortamları, iflas etme korkusuyla ayakta durmaya çalışan esnaf, evladına vakit ayıramayan dersane çalışanı, işten atılır mıyım korkusu kaygısı şeklinde sıralanabilecek bu gerçeklikler “modern köle” kavramsallaştırmasının içeriğini doldurmaktadır. Neoliberalizm modern köleler oluşturmaktadır.

Yarını Yaşamak...

“Gelecekte birazcık daha keyif insanı olmak istiyorum. 10 sene sonra emekli olacağım. Emek vermeden ekmek elde edemeyeceğimi bildiğim için paso şu anda emek vermekle uğraşıyorum. Hatta onu görev edinmiş vaziyetteyim. O zaman (emeklilik döneminde), biraz daha arkama atıp daha fazla kendimle ilgileneceğim yani. Gelecekte daha çok konser, daha çok sinema, daha çok yürüyüş yapmak istiyorum.”(G3)

“Tasarruf etmeye çalışıyorum mutlaka, hayatımın en zor döneminde bile, tasarruf da etmem gerektiğine inanan birisiyim. İşte o geleceğinize olan garanticiliğiniz... bu davranışa iten en büyük sebep. Bugünü yaşamıyorsunuz. Sırf dedim ya güven duygusu, program ve hayatı kontrol etmek hepsi biriktiği zaman bugünü yaşamıyorsunuz.”(G7)

“Geleceğin iyi olması için çalışıyoruz zaten çabamız bu şekilde...”(G14)

“Allah uzun ömür verirse, gelecekle ilgili ev kredim biter. Araba alırım. Çoluğumla-çocuğumla 50 yaşından sonra tatile giderim. Beklentim o, şu an yapamasam bile o.”(31)

Şimdi ve gelecek arasındaki ilişki toplumun kendisi hakkında günümüzde sahip olduğu fikre bağlıdır. İnsanı korkutan şey gelecek olunca, risk konusunda verilen tepki olumsuz sonuçların ortaya çıkması olasılığına yoğunlaşacaktır. Sonuç olarak, riskin bir gerçeklik mi yoksa bir olasılık mı olduğuna ya da riske içkin olan şeyin niteliğine yönelik anlamlandırmayı, toplumun kendisinin değişimle ve gelecekle baş etme konusundaki yeteneğini nasıl gördüğü belirleyecektir⁴².

Görüşülenlerin ifadeleri, onların gelecekte refah içinde yaşamak ve geleceklerini güvence altına almak adına bugünü yaşamadıklarını adeta gelecekleri için çabaladıklarını göstermektedir. Hayalleri, özlemleri yaşamak gelecek günlere saklanmaktadır. 1980 sonrasının yüceltilen çalışma ahlakı, geleceğin kolonileştirilmesi için bir araç görevi görmektedir bugününü yaşamayan bireyler açısından. Çalışmanın mükâfatı gelecek de alınacaktır. Peki bireyler geleceklerinden bu kadar korkuyorlarken, bugünle nasıl baş edeceklerdir?

Kendi Kendine Yetmek...

“Bu hayatta en çok kendime güveniyorum. Çünkü hayatta kendimi yalnız hissediyorum.”(G4)

“Kendi yetiştirdiğiniz insanlara ne kadar güvenseniz bile içlerinde en çok güveneceğin kişi yine kendidir. Şöyle bir söz vardır: Dünya bir araya gelse kendisinin kendisine yapacağı iyiliği bu toplum ona yapamaz ama terside aynı şekilde kötülüğü de...”(G11)

“Gelecek... bu kişiye bağlı, kişi nasıl isterse öyle olur.”(G27)

“Kendinizi iyi kullanırsanız durumunuzu iyi değerlendirirseniz, üst kısma çıkma ihtimaliniz her zaman var. Kişinin kendisini kontrol etmesi gerekli.”(G28)

⁴² Frank Furedi, *a.g.e.*, s. 44.

“Her şeyi değiştirebilme kuvveti, gücü bende var. Diğer şeyler çok değişken, para değişken, arkadaşlıklar değişken, dostluk değişken ama sabit olan ben varım. Kendi kendine yetebilmek bana güvende hissettiriyor.”(G29)

“Kendine güveneceksin. Başkasına güvenemezsin. Bu devirde ne anneye ne babaya ne çocuğa güvenerek yaşarsan bedelini ödediğin zaman anlarsın. Kendime güvenirim.”(G32)

Birey olma, bireyselleşme; kişinin tercihlerinde, yararlanacağı fırsatlarında, karşılaşıacağı sorunlarında sorumluluğun kendisinde olması demektir. Bu yönüyle neoliberalizmin en önemli değerlerinden birisidir bireyselleşme. Neo liberal anlayışa göre kişi kendisi için en iyi olanı bildiğinden toplum ve devlet müdahale edip onu kısıtlamamalıdır. Kişinin kendisini ilgilendiren meselelerde tercihin kendisinde olması onu “özgür”leştirecek ve ona maksimum yararı sağlayacaktır. Eğer bu yararı sağlayamazsa da tercihi kendisi yaptığından sonuçlarına katlanması gerekecektir. Çünkü fırsatları gerektiği gibi değerlendirememiş, potansiyelini kullanamamıştır. *“Kendinizi iyi kullanırsanız durumunuzu iyi değerlendirirseniz, üst kısma çıkma ihtimaliniz her zaman var. Kişinin kendisini kontrol etmesi gerekli.”* ifadesi bu durumu özetlemektedir.

Aslında vaat edilen bu özgürlük, bireyi güçsüzleştirmekte ve toplumsal yaşantısında kırılgan hale getirmektedir. Bireyin kendisi için iyi olanı sadece kendisinin bilebileceği ve sağlayabileceğine dair inancı, onu diğerlerine karşı mesafeli olmaya ve ihtiyatlı davranmaya itmektir. Bu durum kişinin yeri geldiğinde kendi ailesine, evladına dahi olabilmektedir. *“Kendine güveneceksin. Başkasına güvenemezsin. Bu devirde ne anneye ne babaya ne çocuğa güvenerek yaşarsan bedelini ödediğin zaman anlarsın. Kendime güvenirim.”* Böyle bir inancın çıktısıdır. Sebebi de aslında diğerlerinin de kendileri için en iyi olanı isteyecek olmalarından kaynaklanır. Bu yönüyle sonucun, tüm sorunlarının merkezinde “yapayalnız” kalan bireyler topluluğu ve güvensiz bir toplum olması pek de şaşırtıcı gelmemektedir.

Küçülen Devlet...

“Bireysel emeklilik Türkiye sosyal devlet olmadığı için oluşturuldu. Türkiye’de, Avrupa gibi ülkenin emeklisine saygı yok. Bizde yarın ne olacağı belli değil. Avrupa’da insanların hayatları devlet güvencesinde olduğu için sağlık, sosyal yaşam bir sürü hakları var. Biz de o yok. O yüzden birikime yönelmek zorunda kalıyoruz.”(G1)

“Devlet, emekliliği sırtından atmak istiyor, yani birikimini orada yap kardeşim diyor, belki de bir şeylere hazırlık yaptırıyor. Belki yarın bir gün devletten emeklilik diye bir şey olmayabilir.”(G2)

“Kaz gelen yerden, tavuğu esirgemiyorum diyor (devlet), %25 teşviki ondan veriyor.”(G3)

“Devletin bunda (bireysel emeklilik) bir kazancı var yani, bir kazancı olmasa %25’i sana kesinlikle vermez. O, sana %25 veriyorsa emin ol %50’de onu senden geri alacaktır. Sistemden kazanacak.”(G6)

“Zannedersen devlet bazı şeylerden elini çekmek istiyor, küçülmek istiyor.”(G11)

“Devlet tarım sigortası koydu sisteme, yaptır kardeşim sigortanı ama yaptırmazsan bana ağlama diyor. %50’sini destekliyorum diyor, şimdi pirimin %50’sini devlet karşılıyor. Bu da (Bireysel emeklilik) onun gibi bir şey, insanları bireysel olarak yönlendiriyor.”(G17)

“Devlet tabi ki kendi üstündeki yükü de atmak istiyor emekli maaşları falan filan, 65 mezarda emeklilik. Ben devletin kendi saflarına pasıdır diye değerlendiriyorum BES’i. Özele kaydırması, memur emeklilerini, işçi emeklilerini ya da diğer emeklilerin yükün sadece kendi üzerinde olmasını istemediği için, üzerindeki yükü atmak için yaptığını düşünüyorum.”(G22)

“Devlet kendine rant sağlamak da istemiş olabilir. İnsanlar bireysel emeklilik kullansınlar istemiştir. Çünkü günümüz şartlarında emekli olmanız çok zor bir şey. Bireysel emekliliğe gelince bireysel emeklilik daha önce de vardır. Devlet kesinlikle şu an için etkili olmuştur ama devlet niye böyle bir şey yapmıştır bir para kaynağı olarak düşünülmüş olabilirler bu gelecek parayı. Kendine maddi bir kaynak yaratmak istemiştir yoksa devlet bizi düşündüğünden değil yani. Düşünseydi bizi SGK’yı düzenlerdi. Kendi çıkarlarıdır.”(G24)

Bir toplumda yaşayan bireylerin kendilerini gerek ontolojik anlamda, gerek çalışma yaşamında gerek insanlar arası ilişkilerinde ve gerekse de ekonomik anlamda güven altında hissetmesi, şüphesiz sosyal bir devletin hakemliğinde mümkündür. Fakat görüşülenlerin ifadelerine bakacak olursak; “sosyal devletin olmadığı”, “devletin bu hizmetleri kendine yük olarak gördüğü ve bu yükü sırtından atmak istediği”, “devletin bu tür hizmetlerden elini çekip küçülmek istediği” ifadelerine rastlanmaktadır. Tüm bu ifadelerden, devletin neoliberalizmin değerlerine uygun hareket ettiği anlaşılmaktadır. Neoliberal öğretilerde, devleti “sosyal devlet” yapan niteliklerinden arındırılması amaçlanır. Toplumsal yaşamda refahın artırılması işlevinde bireyler sorumluluk almalı, kendi başlarının çaresine kendileri bakmalıdır. Bir görüşüleninde ifade ettiği gibi devlet vatandaşının kendisine ağlamasını istemiyor artık. Geleceğini kendin garantile, ben gerekli teşvikleri veriyorum %25, %50 gerisi size kalmış demekte. Kısacası bireylerin başına gelebilecek meselelerin muhatabı bireyin kendisidir.

Güveni Satın Almak...

“Tek maaşın çok yetmeyeceğini düşündüm, SGK’nın. O şekilde karar verdim bireysel emekliliğe, iki tane olursa daha konforlu bir hayat olur diye düşündüm. Daha konforlu bir hayat istiyorum emeklilik için.”(G9)

“Hiç bir zaman önümüzü görme şansımız yok, ne kadar her işimizi garanti görsek de iş olarak çıkacak aksilikler, sağlık olarak çıkacak aksilikler. gelecekte bu tarz fonlar artı değer olarak bizim önümüze gelecekler.”(G8)

“Devletin emeklilik aşamasında vereceği ikramiye ne doyurur ne aç bırakır en azından dedik bunun da(BES) bir etkisi olsun en azından o seviyenin üzerine çıkarım.”(G11)

“İnsanın öyle ya da böyle kenarda bir birikiminin olması güvende hissettirir. Psikolojik olarak da rahat hissettirir. Daha rahat istifa edersiniz işinizden, daha rahat borçlanırsınız. En kötü o var elimde dersiniz.”(G29)

“Bakıyoruz yurt dışından ülkemize turlarla geziye geliyor emekliler epey yaşları var ama hayat dolular, enerji dolular ama bizim ülkemizdeki emeklileri düşündüğümüz zaman akşam yemeğini zor pişirecek durumdadır maddi açıdan da. Hani biraz daha emeklilik koşulları maddi açıdan da iyi olursa çok daha rahat olur gelecek.”(G21)

“Bireysel emeklilik bireysel kişinin kendine özel yaptırdığı bir şey, kendini iyi hissetmesi için yaptırdığı bir şey.”(G12)

“İkinci emeklilik gibi toplu bir para, imkan; belki bana şu anda ki hayat kalitemi arttırabilir. Ne biliyim iyi bir yerde ev alabilirim, tatil yapabilirim belki.”(G27)

“Bireysel emeklilik yaptıran sebebi söyleyeyim, loğusa sendromu diye bir şey var hamilelikte, ölüverirsem çocuğumun başına ne gelir diye düşünüp; ilk kızıma, o zaman yaptırmak istemiştim.”(G3)

“Çocuğumuza BES yaptırsak dedik üniversitede hazır bir parası olur. Elimize gelir ve çocuğu rahat okuturuz diye düşündük. Çünkü büyük şehirde çocuk okutmak çok zor. Bu birikimle, psikolojik olarak rahatlıyorsun bir, çocuğun için bir güvence sağlıyorsun, sıkıştığın zaman anında onu kullanabileceğini düşünmek çok güzel.”(G20)

Güvenlik Saplantısı

“Ben tamamen % 100 garanticiyim. Mesela güvenli bir sitede oturuyorum, kamerası var, ayrıca evimde alarm var, ayrıca da eşya sigortam var. Dört tane gereksiz birbirinin üzerine yaptırdığım güvenlik ve harcama var. E işte bunu bir anda fark ediyorsunuz, gereği yok! Ama insan bunu, hayatın içerisinde fark edemiyor. Üzerine üzerine güvenlik alıyorsunuz farkında olmadan.”(G7)

“Kendimin var (BES) eşimin var, eşimin üstünden çocuklara da bireysel emeklilik yapmaya gayret ettik. Ev bitsin bir tane daha yaptıracağım, ya da miktarı arttıracam.”(G2)

“Bireysel emeklilik, eşimde de var evlendikten sonra ona da yaptırdım. Çocuk için. Dedim benim ki harcanırsa onun ki kalsın diye yaptırdım.”(G5)

“Bireysel emeklilikle, güvendiğiniz bir para olmuş oluyor. Başım sıkışsa, çok zor durumda kalsam, onları bozabiliyorum. O yüzden bir kaç tane yaptırdım. Birini bozarsam, ötekiler devam etsin diye.”(G15)

Güvenlik ihtiyacı ve korku birbirini tetikleyerek gelişir⁴³. Bir kere sınırlar çizmeye ve bunlara yığınak yapmaya başlarsan asla duramazsın. Çünkü bundan beslenen temel şey korkumuzdur. Korku, bizim sınır çizme ve bu sınırlar içine kapanma çabalarımızdan

⁴³ Meltem Ahıska-Zafer Yenal, a.g.m., s. 358.

gelişir ve güçlenir⁴⁴. Bauman, güvensiz bir dünyada oyunun adının güvenlik olduğunu söylemektedir. Güvenlik, oyunun hem temel nedeni hem de en önemli hedefi durumundadır⁴⁵.

Sonuç

Verilen cevapların büyük bir kısmında ailenin toplumsal bir kurum olarak önemini koruduğu, bireylere güven sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat komşuluk, akrabalık ilişkileri konusunda aynı sonuç elde edilememiştir. Gündelik hayatın koşuşturması, yoğun iş yaşamı, duyulan kötü haberler, kozmopolit şehir yapısı vb. sebepleri sıralayan görüşülenlerden bir kısmı, komşu ve akrabalık ilişkilerine zaman ayıramadıklarını söylemekte, bazıları da aile dışında hiç kimseye güvenilemeyeceğine inanmaktadır. Her ne kadar ilişki ağlarını korumaya çalışan görüşülenler de olmasına rağmen genel anlamda akraba ve komşuluk ilişkilerinin yıprandığı görülmektedir.

Elde edilen verilerden dikkat çeken unsur ise görüşülenlerden bazılarının kendilerini “birey” anlamında öne çıkartmaları olmuştur. En çok kime-neye güvenirsin sorusuna “kendime, kendi bilgime, kazancıma, kendi azmime, kendi karakterime” şeklinde cevap vermişler ve onları en çok kaygılandıran şeyin de kendilerinin başlarına bir şey gelmesi şeklinde belirtmişlerdir. Bu durum neoliberalizmin yükselen değeri olan bireyselleşmenin yansıması olarak düşünülebilir.

Güven alanları konusunda da görüşülenlerden evli ve çocuk sahibi olanların büyük bir kısmı, çocuklarının güvenliği için güvenlik görevlisi olan ve güvenlik kameralarının bulunduğu siteleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Böylece çocuklarının başlarına gelebilecek kötülüklerden onları koruyacaklarını aynı zamanda da kendileriyle aynı toplumsal konumları ve aynı kaygıları taşıyan insanlarla bir arada yaşamının nezih bir yaşamı sağlayacağını düşünmektedirler. Fakat yinede şehir onlara güven vermeye yetmemektedir. Görüşülenlerin duydukları, okudukları cinayet, tecavüz, gasp, çocuk kaçırmaya, hırsızlık vb. haberlerle ilgili bahsettiklerinden onların şehre ve insanlara yönelik korku ve kaygılarının olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma yaşamı, iş arkadaşları ile geliştirilen ilişkileri kapsayan kurumsal güven ağlarına gelirse eğer; özel sektörde çalışanların neredeyse hepsi yaptıkları işlerin onları mutlu etmediğini, iş yoğunluklarının çok olduğunu belirtmişlerdir. Bilhassa banka çalışanları üst yönetimden kendilerine sürekli bir hedef- kota baskısı geldiğini, iş arkadaşları ile aralarındaki ilişkinin rekabete dayandırıldığını ifade etmişlerdir. İş arkadaşlarının rakip olarak görüldüğü, performansları ölçütünde değer kazandıkları bir çalışma yaşamı onlara güven vermemektedir. Kamu sektöründe çalışanlar ise, iş arkadaşları ile iyi iletişim içerisinde bulduklarını, iş yerinde saygı ve yardımlaşmanın hâkim olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum da onlara mesleki doyumu ve güveni sağlamaktadır.

Görüşülenler, Bireysel Emeklilik Sigortasını, kendileri ve yakın çevresi için bir geleceği (garanti altına alma) aracı olarak görmektedirler. Görüşülenler Bireysel

⁴⁴ Zygmunt Bauman, *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm*, s. 91.

⁴⁵ Zygmunt Bauman, *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm*, s. 31.

Emeklilik Sigortası yaptırımlarının sebeplerini, SGK'dan elde edecekleri gelirin sahip olunan mevcut yaşam standartlarını karşılamaya yetmeyeceğini; geleceğin belirsiz olduğunu ve bu sebeple böylesi bir birikimin geleceği garanti altına alacağını; çocuklarının gelecekte rahat etmesini istediklerini; ev, araba almak kısacası refahlarını emeklilikte daha da arttırmayı amaçladıklarını belirtmişlerdir. BES, onlar için yarına yapılan yatırımın yanında bugünün psikolojik güven duygusunu koruma işlevi de görmektedir. Görüşmelerden, görüşülenlerin büyük bir kısmının Bireysel Emeklilik sigortası yaptırmasında devletin vermiş olduğu % 25 teşvikin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Devletin neden böyle bir sisteme teşvik ettiği sorulduğunda ise görüşülenlerden çok azı devletin vatandaşını düşünerek böylesi bir uygulamaya geçtiğini; bir kısmı SGK'nın yükünü atmak istediğini ve özel güvenlik sistemini yaygınlaştırmayı hedeflediğini, bir kısmı da devletin bu durumdan kar sağladığını, rant sağladığını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; ontolojik güvenliğe gelebilecek tehditler, yaşanabilecek kriz durumları, yoksunluk halleri ve tüm bunlara yönelik onları ötelemeye yönelik geliştirilen yaşam dinamikleri, açılan güvenlik alanları... Tüm bunlar neoliberal politikaların orta sınıf bireyleri içine ittiği kısır döngünün bir betimlemesidir. Neoliberalizm bu sınıftan iyi bir kazanç sağlayacağını anladığı an, ilk olarak kentsel dönüşümlere, korunaklı siteler inşa etmeye yoğunlaşmıştır. Bu amaçla da suç, tehlike ve kirlilikten uzak olunacak; kendin gibi olanlarla paylaşılacak nezih, steril, ayrık yaşam söylemleri, vaatleri geliştirmiştir. Ontolojik, mekansal ve insanlar arası güven ve güvenlik duygusunun sömürsünü temel alan bu anlayışla orta sınıf bireyleri manipüle edebilmiştir. Özel sigortalar ise bu manipülasyonun diğer önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Özel sigorta, bugünün koşullarında orta sınıf bireylerce bir gereksinim olarak görülmektedir. Bugünün ve geleceğin risklerini, belirsizliklerini, korkularını ve tehditlerini paranteze almak; sahip olunanları korumak, yaşamsal istikrarı, tüketim alışkanlıklarını korumak amacıyla karşılanması gereken bir ihtiyaç olarak. Sonuç olarak orta sınıf bireyler, neoliberal politikalar ekseninde şekillenen bir sınıf profili çizmektedir ve bu manipülasyonda kurmada sadece piyasa değil bu piyasacı politikalara uygulama zeminini hazırlayan devlet de etkili olmaktadır.

Kaynakça

AHISKA, Meltem-YENAL, Zafer, *Aradığımız Kişiyi Şu An Ulaşılamıyor Türkiye'de Hayat Tarzı Temsilleri 1980-2005*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2006.

Anadolu Hayat Emeklilik Tanıtım Kılavuzu.

BAUMAN, Zygmunt, *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, (çev. Ümit Öktem), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

BAUMAN, Zygmunt, *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm*, (çev. F. Doruk Ergun), Say Yayınları, Ankara, 2013.

BECK, Ulrich, *Risk Toplumu*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2011.

CASTEL, Robert; *Sosyal Güvensizlik*, (çev. Işık Ergüden), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

- DARDOT, Pierre-LAVAL, Christian, *Dünyanın Yeni Aklı*, (çev. Işık Ergüden), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.
- DEDEOĞLU, Saniye-ELVEREN, Adem Yavuz, *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- ERDOĞDU, Seyhan, "Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu", *Mülkiye Dergisi*, c. XXX, S. 252, s. 211-236.
- FILHO, Alfredo Saad-JOHNSTON, Deborah, "Neoliberalizm Muhafif Bir Seçki", (çev. Şeyda Başlı-Tuncel Öncel), Yordam Kitap, İstanbul, 2007.
- FUREDI, Frank, *Korku Kültürü*, (çev. Barış Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- GERÇEK, Adnan; Yeni BES'in Getirdikleri, <http://www.bursa smmmo.org.tr/yazarlar/ makaleler /143AG.pdf>, s:3, (10.07. 2015).
- GIDDENS, Anthony, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Alfa Yayınevi, İstanbul, 1999.
- GIDDENS, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, (çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.
- GIDDENS, Anthony, *Sosyoloji*, Der. Hüseyin Özel-Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.
- HASPOLAT, Evren, *Neoliberalizm ve Baskı Aygıtının Dönüşümü*, NotaBene Yayınları, Ankara, 2012.
- <http://www.egm.org.tr/> (06.01. 2016).
- İMANÇER, Dilek-ÖZEL, Zuhul, "Göstergebilimsel Örnek Çözümleme: Pirelli Reklamı", <http://www.golge-fanzin.com/forum/viewtopic.php?f=11&t=317>, 2006, s. 6-7.
- ŞEN, Besime; "Kentsel Mekanda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf", *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 44, Mart 2011, s. 1-21.
- ŞİMŞEK, Ali, *Yeni Orta Sınıf*, L&M Yayınları, İstanbul, 2005.
- YILDIRIM, Cengizhan, "Neoliberal İktisat Politikalarının Türkiye'de Orta Sınıfa Etkisi", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilimdalı, Bolu, 2011.
- YILMAZ, Cevdet, "Orta Sınıflar Üzerine Düşünmek: İstanbul'da Orta Sınıfların Ajandasına Riski Yazmak", *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali*, Der. Ayşe Çavdar-Pelin Tan, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.
- YILMAZ, Cevdet, *Risk Kapıyı Kırınca*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Ekler

- G1.Erkek, 46, Evli, Lisans, Dershane kurucu ortağı, avukat (Özel sektör)
- G2.Erkek, 30, Evli, Lisans, Dershane müdürü
- G3.Kadın, 40, Evli, Lisans, Memur (Kamu)
- G4.Kadın, 36, Bekâr, Lisans, Bankacı
- G5.Kadın, 37, Evli, Lisans, Bankacı
- G6.Kadın, 30, Evli, Açık öğretim ortaokul (devam ediyor), Esnaf
- G7.Erkek, 37, Evli, Yüksek lisans, Avukat(Özel sektör)
- G8.Erkek, 29, Evli, Lisans, Otelde satış pazarlama müdürü
- G9.Kadın, 24, Evli, Lise, Eczane teknisyeni
- G10.Kadın, 42, Bekâr, (Bir evlilik yapmış, boşanmış), Lisans Bankacı
- G11.Erkek, 48, Evli, Lisans, Şube Müdürü (Kamu)
- G12.Kadın, 28, Evli, Lisans, AVM yönetimi halk ve ilişkiler
- G13.Erkek, 36, Evli, Lisans, Avukat(Özel sektör)
- G14.Kadın, 36, Evli, Lise, Bankacı
- G15.Kadın, 46, Evli, Lisans, Bankacı
- G16.Kadın, 35, Evli, Lisans, Dershanede coğrafya öğretmeni
- G17.Erkek, 40, Evli, Lise, Çiftçi
- G18.Erkek, 44, Evli, Lise, Esnaf(Bebek giyim ve mobilyacılığı üzerine)
- G19.Kadın, 26, Bekâr, Lisans, Tıbbi mümessil
- G20.Kadın, 42, Evli, Lisans (Açık öğretim), Memur(Kamu)
- G21.Kadın, 38, Evli, Yüksek Lisans, Harita mühendisi (Kamu)
- G22.Erkek, 40, Evli, Lisans, Dershanede rehber öğretmeni
- G23.Erkek, 30, Bekâr, Lisans, Bankacı
- G24.Erkek, 34, Evli, Yüksek Lisans (Devam ediyor), Dershane kurucu ortağı, matematik öğretmeni
- G25.Erkek, 33, Evli, Lisans, Bankacı
- G26.Erkek, 47, Evli, Lisans, Memur (Kamu)
- G27.Erkek, 50, Bekâr (Bir evlilik yapmış, boşanmış), Lisans, Memur(Kamu)
- G28.Erkek, 28, Bekâr, Lisans, Otelde ön büro şefi
- G29.Kadın, 28, Bekâr, Yüksek lisans (Devam ediyor), Bankacı
- G30.Kadın, 21, Bekâr, Lise, AVM mağaza çalışanı
- G31.Erkek, 38, Evli, Lise, Güvenlikçi(Özel sektör)

G32.Erkek, 56, Evli, Lisans, Dershane kurucu ortağı, emekli sınıf öğretmeni